

МЕТОДОЛОШКИ ИЗАЗОВИ ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У ПРИШТИНИ
СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ

МЕТОДОЛОШКИ ИЗАЗОВИ ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ

Тематски зборник међународног значаја

Уредили и приредили
Проф. др Здравко Делетић
Доц. др Далибор Елезовић

Косовска Митровица, 2018.

**МЕТОДОЛОШКИ ИЗАЗОВИ
ИСТОРИЈСКЕ НАУКЕ**

Тематски зборник
међународног значаја

Издавач
Филозофски факултет Универзитета
у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици

За издавача
Проф. др Мирјана Лончар-Вујновић,
декан

Главни и одговорни уредник
издавачке делатности
Проф. др Мирјана Лончар-Вујновић

Уредили и приредили
Проф. др Здравко Делетић
Доц. др Далибор Елезовић

Рецензенти:

Др Дарио Видојковић, Универзитет у Регензбургу, Регензбург, Савезна
Република Немачка

Проф. др Тодор Галунов, Великотрновски универзитет Свети Ђирило и
Методије, Велико Трново, Република Бугарска

Доц. др Сергеј Суљак, Санктпетербуршки државни универзитет, Санкт
Петербург, Руска Федерација; Тараклијски државни универзитет Григорије
Цамблак, Тараклија, Република Молдавија

Проф. др Урош Шуваковић, Учитељски факултет Универзитета у Београду,
Београд, Република Србија

Лектура и коректура
Александра Соврлић

Техничка припрема и штампа
Краљево: Graficolor

Тираж
300 примерака

ISBN 978-86-6349-109-0

**METHODOLOGICAL CHALLENGES
OF HISTORICAL SCIENCE**

Thematic Collection of Papers
of International Significance

Published by
University of Priština,
Faculty of Philosophy,
Kosovska Mitrovica

For publisher
Professor Mirjana Lončar-Vujnović,
dean

Editor-in-chief
Professor Mirjana Lončar-Vujnović

Editors
Professor Zdravko Delečić
Assistant professor Dalibor Elezović

Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Приштини са
привременим седиштем у Косовској Митровици својом Одлуком бр. 181 од 26. ја-
нуара 2018. године прихватило је позитивне рецензије овог тематског зборника
међународног значаја.

Зборник је резултат рада на научноистраживачком пројекту ИИИ 47023, „Косово
и Метохија између националног идентитета и евроинтеграција“, који финансира
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

378.6:93/94(497.1)
378.147::94(497.1)

САША Д. СТАНОЈЕВИЋ¹

АКТУЕЛНА ЗАСТУПЉЕНОСТ ИСТОРИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ НА УНИВЕРЗИТЕТИМА БИВШЕ СФРЈ

АПСТРАКТ: Рад се бави наставним предметима на одељењима за историју Филозофских факултета универзитета са простора бивше СФРЈ, чији се садржај у целини или делом односи на догађаје из историје Југославије. У ту сврху послужили су публиковани курикулуми студијских програма историје, доступни као јавни документи.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Историја Југославије, наставни предмет, историографија, универзитети, СФРЈ.

¹ sasa.stanojevic@pr.ac.rs

Да бисмо добили још прецизније одговоре на питање шта је остало од југословенске историографије након раздијања некадашње заједничке државе, сматрали смо корисним испратити и на који су начин догађаји из историје Југославије данас заступљени у наставним плановима и програмима по одељењима за историју Филозофских факултета универзитетâ ранијих република. У некадашњем заједничком систему високог образовања настава из области националне историје одвијала се кроз предмете *Историја југословенских народа у средњем веку*, *Историја југословенских народа у новом веку* и *Историја Југославије* (од 1918. и надаље). После крупних друштвено-политичких промена до којих је дошло деведесетих година прошлог века, овакав приступ се очекивано није задржао. Не улазећи у анализу других проблема везаних за историју југословенске државности, покушаћемо да кроз овај рад предочимо актуелно третирање наставних предмета који се тичу њене историје.

Како је најпре било потребно утврдити методологију избора објекта истраживања, после разматрања више опција, оно је за ову прилику ограничено на по један репрезентативни државни универзитет, и то: Универзитет у Љубљани, Свеучилиште у Загребу, Универзитет у Сарајеву,² Универзитет Црне Горе, Универзитет „Свети Кирил и Методиј“ у Скопљу и Универзитет у Београду. Познато је да су у питању наставно-научне установе које, свака у својој републици, имају најдужу традицију постојања. Неретко су управо из ових установа надаље осниване катедре за историју по осталим републичким и покрајинским високообразовним центрима, а који су се и у каснијим периодима свог постојања у значајној мери угледали и пратили наставну линију развоја престоничких универзитета.

Пре доношења закључака укратко ћемо предочити прегледане програме. Представљање је извршено једнообразно и сажето у виду кратког описа садржаја обавезних предмета, онако како су они у програмима наведени. Уз њих су пописани и остали изборни предмети који непосредно и посредно својим садржајем обухватају догађаје из периода историје Југославије. Садржаји изборних предмета такође привлаче знатну пажњу својим концепцијама. Њихово представљање, а посебно анализа, овде би превазишло прихватљив просторни оквир.

² Када је у питању избор универзитета из Босне и Херцеговине, овде ће бити анализиран Универзитет у Сарајеву. Комплексност специфичног државног уређења условила је и различиту организацију универзитетског образовања у Федерацији БиХ и Републици Српској. Међууниверзитетска и међуфакултетска сарадња универзитетâ Републике Српске у значајној мери усмерена је ка сличним установама Републике Србије. С обзиром на то да и на предметима који се баве историјом Југославије нема значајније суштинске разлике између катедри за историју Филозофских факултета универзитетâ у Бања Луци и Источном Сарајеву и осталих српских универзитета сматрали смо да је, због још једне различитости у приступу, овде ипак илустративније представити сарајевску катедру.

На Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Љубљани, Студијски програм Историја заступљен је кроз три степена: основном, магистарском и интердисциплинарном докторском нивоу. Наставни планови и програми објављени су за прва два циклуса.

Догађаји из периода постојања заједничке државе заступљени су на основним студијама кроз два предмета. Први, *Савремена исиѳорија јуѳоисѳочне Евроѳе*, има карактер регионалне историје, док се други, *Савремена словеначка исиѳорија*, односи на изучавање националне историје кроз XX век. Оба предмета се као обавезна изучавају на петом семестру, док су на шестом семестру ови предмети уређени као семинари у изборној групи предмета.

Не бисмо погрешили када бисмо рекли да се предмет *Савремена исиѳорија јуѳоисѳочне Евроѳе* заправо односи на историју Балкана. Међутим, с обзиром на евроатлантску војно-политичку оријентацију словеначке државе и популарним ограђујућим тезама да Словенија географски не припада Балканском полуострву, термин југоисточна Европа се, као све чешћи географски и геополитички појам који је своје место нашао и у историографији, очекивано обрео у називу овог предмета. Кључна питања односе се на: формирање југословенске државе; југословенску националну, економску и културну структуру; сукобе око разграничења; уставно уређење; борбу политичких странака и других фактора у решавању националних и друштвено-економских питања; спољну политику Југославије, посебно у југоисточној Европи; главне карактеристике развоја државе између ратова; окупацију и разбијање Југославије 1941. године; карактеристике оружаног отпора и фазе његовог развоја; питања сарадње; револуцију и грађански рат; специфичности ратних прилика југословенских народа појединачно; послератни развој Југославије; уставни поредак; реконструкцију државе; долазак на власт Комунистичке партије; револуционарне мере; обрачун с противницима; самоуправни социјализам; спор са Информбироом; партијску и ванпартијску опозицију; економски, социјални и културни развој; однос Југославије са осталим земљама југоисточне Европе; распад Југославије и последице у односима између новонасталих држава.

Предмет *Савремена словеначка исиѳорија* бави се друштвено-политичком, економском, социјалном и културном историјом Словенаца од краја Првог светског рата па надаље. Територијални оквир простира се на, како се наводи у програму, целу етничку територију Словенаца. Хронолошки оквир односи се на пет поглавља: међуратни период, Други светски рат, послератни период, време стицања независности Словеније и време после независности. Сви периоди покривају политичку, војну, економску, социјалну и културну историју, свакодневни живот, научни развој и технолошки напредак, те у складу с њим и промене у словеначком друштву. У политичкој историји акценат је стављен на државне установе и унутрашње политичке прилике

међу политичким опцијама код Словенаца. Предмет је шире повезан са предметима *Историја југоисточне Европе* и *Општа историја*.³

У сличној форми ова два предмета присутна су и на дводисциплинарним основним студијама, на којима је једна од изабраних научних дисциплина историја.⁴

На мастер студијама (смерови *Савремена историја* и *Социјална и културна историја*) као обавезни су и изборни присутни *Савремена историја југоисточне Европе* и *Изабрана поглавља из савремене словеначке историје*. Садржаји ових предмета одређују се за сваку академску годину посебно. Обрађују се првенствено питања политичког, социјалног, економског и културног развоја словеначке историје од 1918. па надаље.⁵

На Одсеку за историју Филозофског факултета Свеучилишта у Загребу студије историје организоване су кроз преддипломске, дипломске и докторске студије.⁶

На једнопредметним и двопредметним студијама преддипломског нивоа догађаје из периода југословенске државе, у којима је акценат стављен на историју Хрвата, изучавају предмети под називом *Хрватска њовесћ 1918–1945* и *Хрватска њовесћ након 1945. године*, са статусом обавезних предмета.⁷

У средишту проучавања предмета *Хрватска њовесћ 1918–1945*, који се слуша на петом семестру, су, како се наводи, основни проблеми положаја и развоја Хрватске и хрватског народа од слома Аустро-Угарске и стварања прве југословенске државе 1918. до пропасти Краљевине Југославије 1941. године: настанак и организација прве југословенске државе; централизам и унитаризам, као и губитак државноправног идентитета; супротстављеност различитих гледишта у решавању националног питања и државног уређења; политичке странке и њихови програми; темељни проблеми државног и друштвеног развоја Хрватске, територијална распрострањеност хрватског народа (Хрватска и друга подручја југословенске државе), везе с хрват-

³ *Prvostopenjski univerzitetni študijski program Zgodovina. Predstavitevni zbornik*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2017, 22–23. Приступљено: 14. августа 2017. http://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/Dokumenti/Studij/PrvaStopnja/predstavitevni_zborniki/2017/zgodovina_e_predstavitevni_zbornik_2017-18.pdf

⁴ *Prvostopenjski univerzitetni dvodisciplinarni študijski program Zgodovina. Predstavitevni zbornik. Oddelek za zgodovino*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2017. Приступљено: 14. августа 2017. http://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/Dokumenti/Studij/PrvaStopnja/predstavitevni_zborniki/2017/zgodovina_dvo_predstavitevni_zbornik_2017-18.pdf

⁵ *Drugostopenjski magistrski študijski program Zgodovina. Predstavitevni zbornik. Oddelek za zgodovino*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2017, 7–15, 36. Приступљено: 14. августа 2017. http://www.ff.uni-lj.si/sites/default/files/Dokumenti/Studij/magistrski_studij/predstavitevni_zborniki/2017/enodisc/zgodovina.pdf

⁶ *Odsek za povijest. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Program studija*. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=2novi_prog&file=index

⁷ *Prediplomski studij: predmeti*. Приступљено: 14. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=2novi_prog&file=predd-predmeti.html

ским исељеништвом, сељачко питање у међуратној Хрватској, развој урбаних средишта и културни развој хрватског народа, положај и деловање Цркве (католичке, православне); утицај међународних чиниоца на положај хрватског народа и Хрватске, као и активности истакнутих појединаца (Трумдић, Радић); политичко организовање Срба у Хрватској, положај националних мањина (италијанска, немачка, чешка, јеврејска) и Други светски рат (1941–1945): слом прве југословенске државе, утицај међународних фактора (Немачка, Италија) на стварање Независне Државе Хрватске, организација и функционисање НДХ, стварање режима терора, анализа улоге и деловања антифашистичког покрета, материјалне и демографске последице рата, стварање друге Југославије на новим државним, националним и друштвеним основама, положај Хрватске и хрватског народа у њој.⁸

Када је у питању предмет *Хрвајска ѿвесїи након 1945. ѿдине*, који се изводи на шестом семестру, његов основни садржај односи се на праћење развоја хрватског народа и друштва у политичким, државним, културним и другим околностима југословенске социјалистичке државе, као и у околностима стварања самосталне и међународно признате Републике Хрватске. Поседна пажња усмерена је на настојања око укључења Хрватске у интеграционе процесе у свим доменима политичког и општедруштвеног живота.⁹

Обавезни предмети из периода југословенске државе на дипломским студијама,¹⁰ модул *Модерна и савремена ѿвесїи, су: Хрвајска и свей у 20. веку – комїарайїсїиичке шеме*¹¹ и *Хрвајско друшїво и кулїура у 20. веку*.¹² Предмети третирају различита војна, политичка, друштвена, црквена и остала важна питања везана за историју Хрвата.

На овом степену постоји и низ изборних предмета из истог периода: *Полиїика и ѿроїаїагда у 20. веку*,¹³ *Консїрукција и денїишїейїа Хрваїа 1918–1945*,¹⁴ *Хрвајска ѿсїодарска ѿвесїи 1918–1941*,¹⁵ *Десница у јум-*

⁸ Hrvatska povijest od 1918. do 1945. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=2novi_prog&file=hrv20a

⁹ Hrvatska povijest nakon 1945. godine. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=2novi_prog&file=hrv20b

¹⁰ Syllabus kolegija za akad. god. 2015./2016. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=8syllab&file=index>

¹¹ Hrvatska i svijet u 20. stoljeću – komparatističke teme. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=dipl_stud&file=hrv_europa20

¹² Hrvatsko društvo i kultura u 20. stoljeću. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=dipl_stud&file=hrv_drustvo_20

¹³ Politika i propaganda. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi0910&file=izb_Klasic_Politika.html

¹⁴ Konstrukcija identiteta Hrvata 1918-1945. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi0910&file=izb_Goldstein_Identitet.html

¹⁵ Hrvatska gospodarska povijest 1918-1941. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi1011&file=izb_Sute_hrvgosp_popis.html

нословенским земљама;¹⁶ *Усџаше и НДХ*;¹⁷ 1968. – узроци и последице;¹⁸ *Зајред у међурајном раздобљу*;¹⁹ *Повесџ Зајреба 1918–2008*;²⁰ *Род као судбина: избор тема из повесџи жена 19. и 20. века*;²¹ *Нова жена у новој држави: Жене у Краљевини Југославији*.²²

На докторским студијама обавезан предмет је *Хрвајска савремена повесџ* на другом семестру. У опису предмета, у коме је јасно стављен нагласак на значај једне националне историје, наведено је:

„Историја хрватског друштва у 20. веку битан је део хрватске националне историје, јер се у њему одвијају процеси који имају битан утицај на формирање данашње хрватске стварности, па онда и идентитета хрватске нације и хрватског друштва у целини. Истраживање хрватске историје, нарочито хрватског друштва у 20. веку, успркос великим напорима у последњим деценијама, још је заправо у почецима, када се говори из аспекта савремених методолошких концепата. У протеклим деценијама истраживање овог дела хрватске историје углавном је било под снажним утицајем политике, па су истраживачи, ако не цензуром, онда самоцензуром били лимитирани у својим истраживачким питањима, а поготово у одговорима које су давали. Будући да се ради о најновијем историјском раздобљу, јасно је да је патронат политике над историјском науком и дугорочно и краткорочно крајње штетан, јер заинтересована стручна јавност, па и шира јавност, требају о различитим питањима недавне прошлости добити праве, реалне, истинске одговоре, како би могли оценити тренутно савремено стање и знати одабрати праве одговоре за будућност. Ради се о раздобљу у којем је Хрватска прошла кроз највеће промене – прошла је кроз два светска рата, па још један локалнијег карактера, проживела промену пет друштвених система. Истовремено се једно доминантно рурално друштво претворило у једно доминантно урбано. Истраживачи хрватске историје 20. века установили су основни след политичких догађаја, али данашња генерација историчара настоји дубље продрети у друштвено ткиво. На овом студију настојаће се да се докторанти упознају са том друштвеном стварношћу, првенствено крећући од анализе неких темељних феномена овог раздобља – идеологија, проблема међуетничких односа (подела, сукоба или пак сарадње и суживота) те историје села и историје града. Идеологије које су обележиле 20. век – нацифашизам и комунизам – обележиле су и хрватско друштво тог

¹⁶ Syllabus. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi0809&file=izb_banac_desnica

¹⁷ Odsjek za povijest. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi0809&file=izb_goldstein_1

¹⁸ 1968. – uzroci i posljedice. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi1112&file=2013_klasic_1968.html

¹⁹ Odsjek za povijest. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi0809&file=izb_goldstein_2

²⁰ Syllabus. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi0809&file=povijest_zg

²¹ Rod kao sudbina: izbor tema iz povijesti žena 19. i 20. stoljeća. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi1314&file=izb_rod.html

²² Nova žena u novoj državi: Žene u Kraljevini Jugoslaviji. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=silabusi1314&file=izb_zene_kraljevina.html

раздобља. Такође је и сељачка идеологија Стјепана Радића била од кључне важности за хрватско друштво прве половине 20. века. Све те идеологије могу се анализирати компаративном методом, али и као конкурентне на хрватском простору. Њих је могуће посматрати и као фактор прожимања села и града на хрватском простору. Очигледно је да су многи носиоци тих идеолошких образаца били прва генерација дошљака из села у градове. Та се анализа у начелу често мора контекстуализовати у међуетничке односе који су на многим деловима хрватског простора битно одређивали укупне друштвене токове. Стога увођење доктораната у истраживање на темељу оваквих методолошких претпоставки имплицира савремени концепт, заснован на интердисциплинарном приступу историјској стварности.²³

Изборни предмети из овог периода су: *Хрваїи и словенске инїеїрацијске идеолоїије у 19. и 20. веку; Полиїизација сељашїва у 19. и у 20. веку; Каїиолицизам у Хрваїској у їрвој їоловини 20. века; Хрваїска нација и национализам: од їучкої и сїалешкої їроїонационализма до модерне нације; Вањска їолиїика социјалисїичке Јуїославије; Хрваїско-срїски/срїско-хрваїски односи у 20. веку: їродлеми комїарашївноисїоријских и инїеркулїурних їрисиїуїа.*²⁴

Студије на Одсеку за историју Филозофског факултета Универзитета у Сарајеву организоване су у два циклуса као једнопредметне и двопредметне студије. Према наставном плану и програму²⁵ догађаји из периода постојања југословенске државе заступљени су на првом циклусу једнопредметних и двопредметних студија на обавезним предметима: *Исијорија јуїоисїочне Евроїе 1918–2000* и *Исијорија Босне и Херцеїовине (1918–2000)*.

Попут Љубљане, у Сарајеву је такође присутан предмет који се бави регионалном историјом, с акцентом на југословенски простор: *Исијорија јуїоисїочне Евроїе 1918–2000*. Слуша се на петом семестру, а његов садржај обухвата обраду кључних питања развоја југоисточне Европе у XX веку: распад двеју империја (Османског царства и Аустро-Угарске монархије) и стварање нових држава у југоисточној Европи; политички односи и друштвени развој у појединим државама, с фокусом на југословенски простор; развој становништва (национална, верска и социјална структура – сличности и разлике у појединим земљама југоисточне Европе); политички односи између земаља југоисточне Европе: контакти и проблеми (питања Косова и Македоније); значај југоисточне Европе у ширем контексту европске политике; покушај стварања савеза балканских земаља: Мала Антанта и Балкански споразум; југоисточна Европа у Другом светском рату: судбина појединих земаља, са акцентом на југословенски простор; материјал-

²³ Hrvatska suvremena povijest. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/doktorski.php?id=2>

²⁴ Izborni predmeti. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/file.php?folder=2novi_prog&file=dokt-izb

²⁵ *Nastavni plan i program. Akademska 2013/2014. godina*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek za historiju, 2013. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ff.unsa.ba/files/trajno/npp/historija/Akademska_2013_14.pdf

не и демографске последице Другог светског рата; контекстуализација историје југоисточне Европе у оквиру односа великих сила, различити утицаји на историју југоисточне Европе: политички и привредни развој земаља у којима је Совјетски Савез имао велики утицај – Албанија, Румунија, Бугарска; стање у Југославији у контексту европске и светске политике; политички односи земаља југоисточне Европе – различите фазе у тим односима; идеје о стварању Балканске федерације; Балкански пакт; комунизам и социјалне промене у земљама југоисточне Европе; Југоисточна Европа у посткомунистичко доба (трансформација комунистичких партија и судбина комунистичких лидера; криза и распад Југославије – настанак и развој нових држава).

Предмет *Историја Босне и Херцеговине (1918–2000)* слуша се на шестом семестру. Садржај се односи на теме које указују на специфичности развоја простора Босне и Херцеговине у различитим државним оквирима током XX века (монархистичка Југославија, НДХ и социјалистичка Југославија). За раздобље монархистичке Југославије обрађују се питања развоја становништва; развој друштва – аграрни односи и развој привреде. За период током Другог светског рата: положај БиХ у оквиру НДХ; обнова државности током рата; материјалне и људске жртве 1941–1945; верске заједнице 1918–1945; развој образовања, науке и културе. За раздобље историје Босне и Херцеговине после Другог светског рата обрађују се: успостава комунистичког система власти и трансформација друштва; аграрни односи и изградња индустрије; национални односи; положај верских заједница; развој градова; наука, култура и уметност. За посткомунистичко доба: економска и политичка криза; формирање вишестраначког политичког система и функционисање парламентаризма; припреме за агресију, како се наводи у наставном плану, затим рат 1992–1995, његове материјалне и демографске последице и развој Босне и Херцеговине после 1995.

На другом циклусу обавезан предмет на трећем семестру је *Савремена историја Босне и Херцеговине*. Кроз садржај предмета третирају се теме: специфичности развоја током XX века (положај Босне и Херцеговине у различитим државно-правним оквирима: прва Југославија, НДХ, друга Југославија, положај међународно признате независне државе); главни политички процеси – политички живот између два светска рата и преломни догађаји у политичком животу после Другог светског рата; модернизација друштва у Босни и Херцеговини (од изразито аграрног према индустријски развијеном друштву – темељна питања привредног и социјалног развоја); становништво – национална и верска структура; положај националних мањина и њихова улога у интеграцији Босне и Херцеговине у шире светске процесе; односи са исламским светом; ратови на простору Босне и Херцеговине током XX века (Други светски рат 1941–1945 и рат 1992–1995: контекст, узроци, ратна разарања, привредне и демографске последице). Посебна пажња посвећена је темама о стварању независне државе Босне и Херцеговине. Према предметном програму, посебно наглашени про-

блеми у вези са овим питањем јесу изазивање криза од средине 80-их, међународни контекст рата у Босни и Херцеговини, агресија 1992, геноцид, изградња Босне и Херцеговине после Дејтона, Босна и Херцеговина у глобализацијским процесима.

Од изборних предмета другог циклуса на којима су заступљене теме од значаја за историју Југославије су: *Национални мишви на Балкану* и *Иденїишеи на Балкану*.²⁶

Студијски програм Историја на Филозофском факултету Универзитета Црне Горе, са седиштем у Никшићу, организован је такође кроз сва три нивоа студија, као и на специјалистичким студијама историје.²⁷

Предмети *Исиорија Јуїославије 1* и *Исиорија Јуїославије 2* обавезни су на првом нивоу студија.²⁸ Као предмет уже струке, *Исиорија Јуїославије* заступљена је и на првом семестру другог нивоа студија.²⁹

Предмет *Исиорија Јуїославије 1* слуша се на петом семестру. Основни садржај предмета представљају теме: историографија о Југославији – домети и лимити, југословенска идеја – први помени, садржаји, развој, идеје, носиоци; Србија и југословенско питање, Југословенски одбор, Крфска декларација, Женевска декларација, распад Аустро-угарске као предуслов југословенског уједињења, Велике силе и југословенско питање, Мајска декларација, проглашење Краљевства Словенаца, Хрвата и Срба, Прводецембарски акт о проглашењу уједињења; Црна Гора у Првом светском рату и питање уједињења, Црногорски одбор за народно уједињење, краљ Никола, влада у емиграцији и уједињење, Црна Гора и Крфска декларација, ослобођење Црне Горе и савезничка окупација, рад Централног извршног одбора за уједињење Црне Горе и Србије, Бјелаши и Зеленаши, Подгоричка скупштина; однос Великих сила према уједињењу Црне Горе и Србије, Божићна побуна и комитски покрет, Црна Гора и Мировна конференција у Паризу, краљ, владе и војска у емиграцији, покушаји интернационализације црногорског питања (Друштво народа, конференције у Сан Рему, Бенови); Краљевина СХС (име, територија, етничка карта и конфесионална карта), државноправни провизоријум, административно уређење, социјално-економска основа, друштво, привреда, култура, аграрна реформа и колонизација; КСХС на Мировној конференцији у Паризу, КСХС и мировни уговори, КСХС у систему Версајске Европе, међународни положај; привремено народно представништво, избори за уставотворну скупштину 1920, Видовдански устав, политичке

²⁶ *Nastavni plan i program. Akademska 2013/2014. godina.* Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu, Filozofski fakultet u Sarajevu, Odsjek za historiju, 2013. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.ff.unsa.ba/files/trajno/npp/historija/Akademska_2013_14.pdf

²⁷ *Studijski programi – Filozofski fakultet.* Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ucg.ac.me/programi/ff>

²⁸ *Istorija. Osnovne studije – Predmeti.* Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ucg.ac.me/studprog/19/12/0/0-istorija-osnovne>

²⁹ *Istorija. Magistarske studije – Predmeti.* Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ucg.ac.me/studprog/19/69/0/0-istorija-magistarske>

странке, федерализам или централизам – национално питање, парламентарни избори 1923, 1925, 1927, атентат у Скупштини 1928; парламентарни избори 1920. у Црној Гори, Видовдански устав и Црна Гора, Зетска област, животна питања Црне Горе, политичке странке, Црна Гора на парламентарним изборима 1923, 1925, 1927, атентат Пунише Рачића и Црна Гора, покушаји организовања општецрногорског збора на Ђемовском пољу; Шестојануарска диктатура – унитаризам и интегрално југословенство, административна подела земље, основи диктатуре и њени носиоци, Октоисани устав из 1931, спољна политика до убиства краља Александра, атентат у Марсељу; намесништво, влада Богољуба Јевтића и Петомајски избори 1935, влада Милана Стојадиновића, политички блокови (ЈРЗ и УО), Народни фронт и комунисти; споразум Цветковић-Мачек: Бановина Хрватска, Мартовски догађаји и слом политике неутралности, Велике силе и Југославија; Црна Гора и диктатура краља Александра, распад ЈРЗ и покушаји политичког регруписавања, Црна Гора у Мартовским догађајима 1941.³⁰

Историја Југославије 2 слуша се на шестом семестру и његов садржај чини: напад на Југославију 1941. године – Априлски рат – војна катастрофа; окупациона подела и стварање НДХ, успостављање других квинслиншких режима; политичке странке, КПЈ и окупација, КПЈ и устанак народа Југославије; револуција и контрареволуција, грађански рат, четнички покрет; субјекти револуције – КПЈ, војска, НОО, стварање југословенске федерације – АВНОЈ, Велике силе и револуционарне промене, револуционарне промене друштва; велике битке партизана, југословенско-совјетски односи и војна сарадња, образовање Привремене владе ДФЈ, завршне борбе за ослобођење земље, носиоци геноцида и терора, допринос Југославије победи над фашизмом, проглашење ФНРЈ; обнова, КПЈ и политички систем, партијска држава, индустријализација и електрификација, државна привреда и њене противречности, откуп, колективизација и аграрна реформа, АГИТ-ПРОП; сукоб са Информбироом 1948, тражење новог пута; уставни развој – 1946, 1953, 1963, спољна политика – питање северозападних граница, раднички савети, излазак Југославије на светску политичку сцену; привредни развој 1953–1963, држава, СКЈ и самоуправљање, привредна реформа 1965, Брионски пленум и пад Александра Ранковића, „федерализација“ СКЈ 1969; хрватски национални покрет, либералне тенденције у Србији, устав из 1974 – уградња начела конфедерације, последње године Титове владавине, политичке кризе; демографске и социјалне промене, друштво, верске заједнице, просвета, култура; Југославија и међународни односи; распад Југославије, устав од 27. априла 1992.³¹

³⁰ Istorija Jugoslavije I. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ects.ac.me/filozofski%20fakultet/istorija%20i%20geografija/treca/istorija%20jugoslavije%20I.doc>

³¹ Istorija Jugoslavije II. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.ects.ac.me/filozofski%20fakultet/istorija/treca/istorija%20jugoslavije%20II.doc>

На Филозофском факултету Универзитета „Свети Кирил и Методије“ у Скопљу Студијски програм Историја изводи се кроз три циклуса.³² На првом циклусу додипломских студија обавезни предмети који обухватају догађаје из периода историје Југославије су *Историја македонског народа у XX веку* и *Историја савремене македонске државе*.³³

Предмет *Историја македонског народа у XX веку* предаје се на седмом семестру. Његов садржај према наставном програму чине питања везана за: положај Македоније после Букурешког мировног уговора из 1913; македонски народ у Првом светском рату; македонско питање у периоду између два светска рата; македонски национално-ослободилачки и револуционарни покрет између два светска рата; колонизацију и етничке промене у Македонији; денационализаторску и асимилаторску политику Балканских држава у подељеној Македонији; личности и делатнике македонског револуционарног покрета; Македонију у Другом светском рату; НОВ у Вардарској Македонији; НОВ у Пиринској Македонији; НОВ у Егејској Македонији; личности у македонском национално-ослободилачком покрету 1941–1944; културну аутономију Македонаца у Пиринској Македонији 1944–1948; Македонце у Бугарској од Другог светског рата до почетка 90-их година XX века; Македонце и Грађански рат у Грчкој 1946–1949; Македонце у Грчкој до 90-их година XX века; положај Македонаца у Албанији после Другог светског рата.

Када је у питању предмет *Историја савремене македонске државе*, који се слуша као обавезни на осмом семестру, његов садржај односи се на теме: периодизација историје савремене македонске државе; конституисање савремене македонске државе; положај републике у оквиру југословенске федерације; промена имовинско-сопственичких односа; развој образовања, културе и просвете; положај мањина/етничких заједница; политичке промене и процеси до 1991; осамостаљивање Републике Македоније; транзиција политичког и економског система 1991–2011; међународни положај Македоније 1944–2011.

Изборни предмети из овог периода су *Историја Македонске православне цркве*, на петом семестру, и *Балкан у транзицији*, који се слуша у осмом семестру,³⁴ а наведени обавезни предмети заступљени су и на првом нивоу Студијског програма *Историја са архивистиком*.³⁵

На другом нивоу Студијског програма *Историја са архивистиком*, на потпрограму *Историја најновијега века*, обавезан предмет је *Македон-*

³² Цилуси на студији. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.fzf.ukim.edu.mk>

³³ Студиска програма по историја за прв циклус на студији. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00programinovi/Prilog_br_4_studiska_rograma_-_istorija_1.pdf

³⁴ Предметни програми од Студискајта програма по историја на прв циклус на студији. Приступљено: 15. августа 2017. http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00programinovi/Predmetni_programi_-_Istorija_finalna_1.pdf

³⁵ Студиска програма по Историја со архивистика за прв циклус на студији. Приступљено: 15. августа 2017. [http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00programinovi/Prilog_br_4_studiska_rograma_-_arhivistika_1\(1\).pdf](http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00programinovi/Prilog_br_4_studiska_rograma_-_arhivistika_1(1).pdf)

ски револуционарни и национално-ослободилачки покрет (1913–1944), који се слуша на другом семестру. Садржај овог предмета чине теме: македонски национално-ослободилачки и револуционарни покрет после Балканских ратова и у време Првог светског рата; македонске не-легалне и легалне организације у периоду између два светска рата; унутрашње поделе у македонском национално-ослободилачком и револуционарном покрету; левица и десница 1913–1944. године; концепције по питању македонске државности између два светска рата; значајне личности македонског национално-ослободилачког и револуционарног покрета између два светска рата; национално-политичка платформа македонског национално-ослободилачког покрета у време Другог светског рата.

На овом програму присутно је и више изборних предмета на првом и другом семестру који третирају теме из периода југословенске државе: *Етничке и демографске промене у Македонији (1913–2001)*; *Црквена историја Македоније у 20. веку (после 1913. године)*; *Култура и просвета у Републици Македонији после 1944* и *Политичка карта Балкана после Хладног рата и југословенске кризе*.³⁶

Предмети сличног карактера присутни су као изборни и на два модула докторских студија: *Савременој историји и Историји дипломатије*. На *Савременој историји* то су предмети: *Пишање обједињавања Македоније у XX веку*; *Десница у македонском национално-ослободилачком и револуционарном покрету 1913–1941*; *Политичке појаве и процеси у савременој македонској држави 1944–1991*; *Република Македонија у периоду транзиције*; *Православна црква у Македонији у XX веку*; *Национално-ослободилачки покрети на Балкану у XX веку*; *Друштвено-економска историја Македоније (1919–2000)*; *Колонизација, аграрна реформа и издори у Македонији између два светска рата*; *Експропријација, колонизација, самоуправно-делатајски систем у ДФМ, НРМ, СРМ*; *Економски положај Македоније у Друмом светском рату*; *Плурализам у Републици Македонији*. На модулу *Историја дипломатије* такви предмети су: *Црквена дипломатија у Македонији и Балкану у 20. веку* и *Свољна политика Републике Македоније (1944–2008)*.³⁷

На Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду предмети који обухватају догађаје из периода историје Југославије присутни су на сва три нивоа студија.

На основним студијама предмет *Историја Југославије* има статус обавезног предмета који се слуша на петом и шестом семестру. Садржај предмета дави се кључним питањима историје југословенске државе која се тичу тема: српска држава и друштво уочи великих ратова 1912–1918; настанак југословенске државе 1914–1918; нова др-

³⁶ Студиска програма за II (виор) циклус на студији по Историја и архивистика. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00vtorciklusceli/Istorija%20i%20arhivistika%20Priracnik.pdf>

³⁷ Студиска програма за трећ циклус (докторски студији) по хуманистички науки одбасна на историја. Приступљено: 15. августа 2017. <http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/public/uploads/files/00001/istorija3ciklus.pdf>

жава и њене противуречности; државноправни провизоријум 1918–1921; Видовдански устав и његово време 1921–1928; проблеми демократије и парламентаризма; интегрално југословенство 1929–1935; „реално“ југословенство 1935–1939; комунисти и југословенска држава 1921–1939; децентрализација југословенске државе 1939–1941; Априлски рат; антифашистички покрети; српскохрватски спор у емиграцији; паралелизам власти; југословенска држава 1945–1948; победници и поражени; југословенска политичка емиграција; сукоб са Информбироом; самоуправљање; дисиденти унутар СКЈ; југословенска држава и Албанци; Шездесете – „1966–1968“; политичка превирања 70-их; устав из 1974; нестанак Југославије.³⁸

Изборни предмети заступљени на седмом и осмом семестру су: *Јуїословенска држава, друшїво и кулїура*; *Јуїословенска држава и свеї*; *Јуїословенска држава и идеје 20. века*; *Јуїославија у Друїом свеїском раїу*; *сукобљене нације, вере и идеолоїије*.³⁹

На мастер студијама ови предмети су изборног карактера и слушају се на првом семестру: *Сїварање и рушење јуїословенске државе*; *Јуїославија у књижевносїи и сїорїоїрафији*; *Срїска и јуїословенска идеја и њихова реализација*; *Срїски народ и јуїословенска држава*⁴⁰. Предмети *Јуїословенска држава и свеї*; *Јуїословенска држава и идеје 20. века* и *Јуїословенска држава, друшїво и кулїура* слушају се на докторским студијама, такође су изборни и изводе се на првом и трећем семестру.⁴¹

Југословенска историографија очекивано је поделила судбину некадашње заједничке државе. Раније је својим постојањем она представљала важну полугу у брижљиво развијаном и гајеном култу државе, након Другог светског рата нарочито ангажована у заштити идеологија југословенства и комунизма. Надаље је историјска наука, као и у другим сличним (не)приликама, при процесу распада земље често злоупотребљавана као плодно тле за озбиљне манипулације. Њена злоупотреба кроз многобројно кривотворење историјских представа нашла је знатног изражаја и при вођењу агресивног пропагандног рата по земљи и иностранству од стране оних снага које су биле ангажоване у деструкцији Југославије.

Креирање нове друштвено-политичке реалности огледало се и кроз писање „нових“ повести и налажење прихватљивијих концепата при представљању догађаја из скорије заједничке прошлости. Ово је нарочито дошло до изражаја у младим националним државама, ношеним еуфоријом и „ослобођеним“ југословенског баласта. Од самог почетка самосталног развоја међу њима су појачана настојања да се

³⁸ Курс: Историја Југославије (осн.). Приступљено: 15. августа 2017. http://www.f.bg.ac.rs/istorija/program_studija.php?IDK=3935

³⁹ Основне академске студије историје (2014). Приступљено: 15. августа 2017. http://www.f.bg.ac.rs/istorija/program_studija.php?god=4&nivo=0

⁴⁰ Мастер академске студије историје (2014)). Приступљено: 15. августа 2017. http://www.f.bg.ac.rs/istorija/program_studija.php?god=4&nivo=2

⁴¹ Докторске студије историје (2014). Приступљено: 15. августа 2017. http://www.f.bg.ac.rs/istorija/program_studija.php?god=4&nivo=5

и помоћу нових историографских представа, тумачења и уопште независног историјског развоја обезбеде потребни легитимитет и идентитет.

Трећа деценија од разбијања Југославије представља прихватљиву дистанцу са које се могу сагледати различити приступи ових процеса. Из свега представљеног може се јасно закључити да су догађаји из историје Југославије данас по већем делу универзитетских центара бивших република обухваћени предметима различитог терминолошког одређења, карактера и садржаја.

Називи предмета већ сами по себи завређују посебну пажњу. Док је назив Историја Југославије сасвим јасно одређен, извесни називи других овде поменутих предмета, а још конкретније њихови садржаји, инспиришу на промишљање. На избор ових решења се, наравно, не може утицати, али се без обзира на то она могу критички преиспитивати. Ово је нарочито битно због различитих виђења бројних контроверзних питања која имају заједничке именоватеље, а која још увек нису затворена. Садржаји из доба постојања југословенске државе тематски су распоређени кроз разне предмете националне и регионалне историје, док се предмет Историја Југославије, јасно заокружен као историја једне државе, и даље научно доследно изводи само на српским универзитетима у Србији и Републици Српској, као и у Никшићу.

При оваквим, могло би се рећи поларизованим концептима, решење при коме би се објективно упоредо могла изучавати оба предмета (и историја Југославије као заједничке државе у којој су све некадашње републике провеле већи део XX века, и националне историје) очито не постоји ни у једном случају. Заједнички је једино принцип искључивости, будући да не постоји одељење на којој су оваква два предмета истовремено заступљена. Игнорисање јасно заокруженог предмета који би се односио искључиво на историју Југославије на универзитетима на којима као такав није присутан, није изненађујуће, али у научном смислу ни најсрећније изабрано решење. Својом комплексношћу и садржајем овакав предмет није могуће у потпуности и на правилан начин инкорпорирати у предмете који се односе на националне историје. Отклон од његовог присуства и претакане садржаја у регионалне историје у појединим случајевима, само је видљив манир при коме се јасно настојало избећи потребно указивање пажње историји некадашње заједничке државе. С друге стране, стиче се утисак да савремена историја српског народа (после 1918) на српским универзитетима није заступљена кроз довољан број обавезних и изборних предмета националне историје. Бројна питања која се тичу историје Срба такође не могу бити на потпун начин представљена кроз историју Југославије, како је то сада најчешћи случај. Без обзира што се то не може свугде очекивати, овде се макар може скренути пажња на то да би у вези оба постојећа концепта разматрање новијих приступа представљало изазов коме би савремена историографија убудуће требало ићи у сусрет.

ИЗВОРИ

Филозофски факултет у Београду: <http://www.f.bg.ac.rs/istorija>

Филозофски факултет у Загребу: <http://www.ffzg.unizg.hr/pov/pov2/index.php>

Филозофски факултет у Љубљани: <http://zgodovina.ff.uni-lj.si/studij/studij>

Филозофски факултет у Никшићу: <http://www.ucg.ac.me/studprog/19/12/0/0-istorija-osnovne>

Филозофски факултет у Сарајеву: <http://www.ff.unsa.ba/index.php/bs/2014-12-15-22-27-50>

Филозофски факултет у Скопљу:

http://www.fzf.ukim.edu.mk/ddtest21/page/programs/post/istorija_29

SAŠA D. STANOJEVIĆ

COMPARATIVE ANALYSIS OF REPRESENTATIVES THE COURSE OF YUGOSLAV HISTORY IN THE UNIVERSITIES OF THE FORMER SFRY

ABSTRACT: Based on curriculums on the Departments of History of the Faculties of Philosophy from the universities of the former republics SFRY, will be presented a comparative analysis of the current representation of the subjects related to the Yugoslav history. One century after the founding of the common state of the South Slavic peoples, and quarter of a century since its breakup, we will look at how much and how through various study programs of historical science they are treated. How much is the similarity, what is the difference between, the subject of the former common state and its history, and where it is today between the former monolith and later the state-political split, the questions which we will try to give the answer in this paper.

KEY WORDS: History of Yugoslavia, Curriculum, Departments of History, Faculties of Philosophy, University, SFRY.

CIP – Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд
930.1(082)
316.722(082)
МЕТОДОЛОШКИ изазови историјске науке : тематски збор-
ник
међународног
значаја / уредили и приредили Здравко Делетић, Далибор
Елезовић.
- Косовска
Митровица : Филозофски факултет Универзитета у
Приштини,
2018 (Краљево :
Graficolor). - XIV, 437 стр. ; 24 cm
Радови на срп.и рус. језику. - Текст ћир. и лат. - Тираж 300.
- Стр.
X-XIV : Предговор / Здравко Делетић, Далибор Елезовић. -
Подаци
о
ауторима: стр. [438-439]. - Напомене и библиографске ре-
ференце уз
текст. -
Библиографија уз већину радова рад. - Резимеи, Summaries.
ISBN 978-86-6349-109-0
а) Историографија - Зборници б) Историја - Методологија -
Зборници с)
Мултикултуралност - Зборници
COBISS.SR-ID 267610124